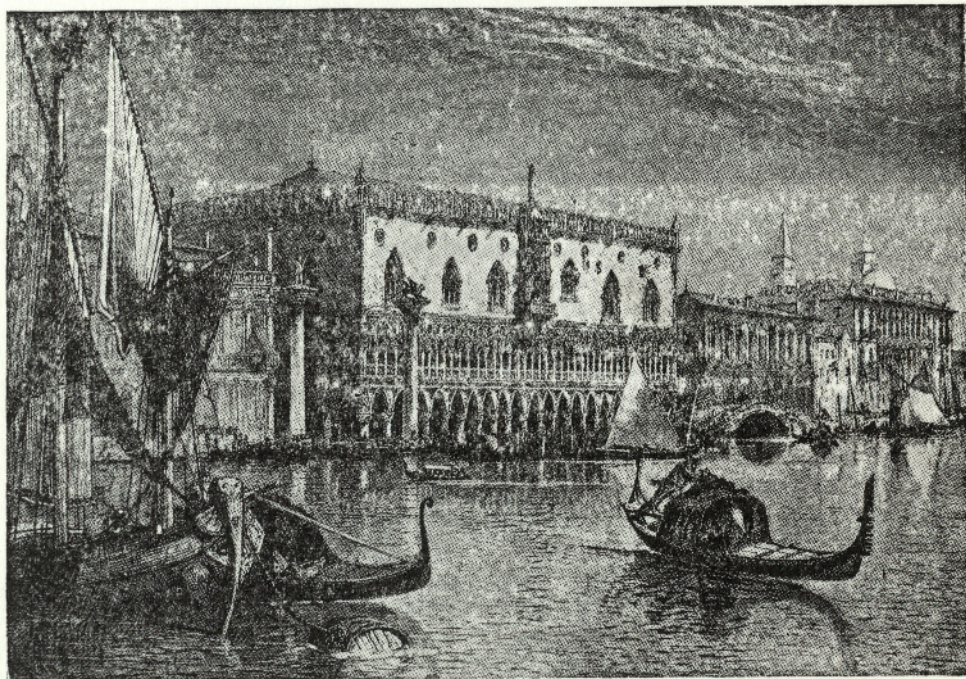


# SENHAL



2

---

## Discurs als Jocs Florals de Girona

---

Eugeni d'Ors

Eugeni d'Ors segons un dibuix de Ramon Casas  
Gravat anònim del Palau Ducal de Venècia (1882)

EXCELENTÍSSIMS SENYORS  
DAMES Y SENYORS MEUS:

Gerona, a punta de tardor, no es, en veritat, menys subtil que Venezia en hora de primavera. Aixís he pensat de venir a parlarvos aquesta tardé, d'un capvespre veneziá, viscut profundament, als inicis de la primavera última; y aixó ab la temensa no mes, de restar massa al desso-ta del vostre nivell de sensibilitat, la propria dels fills d'una vella urb gloriosa, afinada per la moderna melancolia. Y he pensat de parlarvos d'aquell capvespre veneziá, dames y senyors, per-que en ell es quan divinament m'aparia, sots especies sensuais y clares, el misteri de com pot redimirse en beutat la mes baixa miseria del mon y el dret consegüent á bastir demunt el dolor dels homes, el palau marmori d'una Cultura. Mantenir Jochs Florals, jochs de poesia y de galanía, en pobles ahont tal volta les primáries necessitats no's trobin cobertes, ¿no fora una manera de sacrilegi si aquell dret no's fes en-devinat, ja d'abans que reconegut? Però en l'ins-tant que dich, jo tant lluminosament el contem-plava, que ara voldria dur aquí un reflexe de tanta llum, per esma d'instaurar la pau en les nostres consciéncies, y l'asseguransa.

Veuréu: Aquell dia era 'l primer que mon cor, alliberat de turbacions sentimentals, poguí abandonar-se tot enter á la seducció de la ducal ciu-tat magnífica. La jornada habia estat límpida y encara freda com un pur diamant. Havia es-plendit metàlicament el cel sense taca; l'aigua fou brunyida y obscura en els canals; el con-torns nús dels palaus y de les columnes se reta-llaven ab vertical decissió; en els mosaichs de camp aurífich cada pedreta tingué una indivi-dualitat, precisa y dura; y les venes rojes ó bla-ves dels marbres preciosos se distribuïen nitida-ment. Però, á temps que la tarde entrá en ago-nia, aquesta crua serenor se va poch á poch tras-mudar. Un halé tebi vingué de banda de marina. Llangor y humitat que pujaven de les aigues dormentes, embolicaren lentament les coses d'u-na carícia, les confongueren en una vibració

tendre y irisada, tornaren tremoloses totes les línies com darrera un vel veidejant, cambiaren en nacre y opal tota blancor y prenent l'or immortal dels mosaichs el difumaren una mica á travers l'atmósfera mullada, fonent-lo en ella, liquidantlo, fentlo inquietament palpitar desde l'alt zenit fins á la vora de les rives profundes, com la sang darrera'l front d'un adolescent. Y ja, sota 'ls ponts y per les reconades dels rios, s'adormien les primeres ombres, quan el bogar mút de ma góndola lleugera, abandonant el Campo della Carità, m'arrencava a l'ardenta fruició de l'Academia, ahont havia passat algunes hores en la fastuosa companyia dels máxims pintors venecians, Bellini y el Giorgione, Tiziano y Robusti dit Tintoretto, Paolo Caliari el de Verona y el tercer Bonifazio y Giovanni Battista Tiépolo, mestre en gay pintar, m'enlluernaren llargament amb el triomf de la carn daurada y de la joia heroica y eterna. Aleshores volguí finir aquella diada lluminosa, á l'ampar del meu temple preferit, d'aquell octogonal Santa Maria della Salute, tan classich y tan apassionat alhora, construít segons una imatge alegórica, treta del somni de Polifil. Però, á l'arribarhi, ja les portes eren tancades sense remey. Tota la punxa de la Duana romania deserta. Y, com jo hagués despedit mon gondoler, y m'assegués sobre les lloses, pera oir la cansó dolcíssima de ses campanes que 's comensava á escampar per l'aire de Venezia en encís, vaig veure que tan sols me feya humana companyia un pobre mendicant geperut, agenollat damunt el primer grahó de marbre del pórtich de Santa Maria della Salute.

No mes en les encontrades violentes del Mitg-dia, dames y senyors, se troben miserables de l'horror d'aquell miserable. No mes el nostre sol sense pietat pot cremar, mustigar, ennegrir, solcar, esquarterar fins aquell punt les carns llatzerades y doloroses. No més en les terres del ví y del art saben les fosques compensacions de

l'infern arrencar de ventre de mare monstres aixís, i mantenirlos en la vida, com un cruel sarcasme á la vida. La nana figura del que dich no se 'm oblidará ja pus: ara mateix, si cloeixo les parpelles, reveig, ab color y relleu, l'imatge hórrida, y, de reveurerla, un fret de gel se 'm filtra fins les arrels mateixes de l'esperit... Era gibós, y era mes que gibós, la avortó lamentable. Era un torsament d'ossos, una caricatura bestial, una manera de cataclisme, en l'intent de fabricar un home. El front estret se coronava de nafres; el pit s'enfonzava sinistrament; els desiguals brassos penjaven com dos carbonosos ceps, cargolats per un incendi, y sobre aquell bocí de carn macerada y purulenta se eren abatudes totes les plagues de Job. El cos, mitg nú y sagnant, tremolava, oscilava tot ell per una malaltia de maledecció. Y ell era ajupit, encongit, pietós, risible y repugnant, y odiós, tan odiós que inconscientment el peu se us alsa-va, com mogut de la inhumana furia d'acabar l'esclafament de tanta lletjor demunt la terra. Y era mutilat, y era humiliat, y era invàlid, y era espaventós de mirar el mendicaire geperut al pórtich de Santa Maria delle Salute.

Ara, imagineu que aquesta cosa tremenda, tenia á son torn, tenia al front, á l'altra banda del Canal mágic, l'espectacle de mes alta maravella de que puguin gaudirse ulls mortals, sota la campana dels cels. Venezia pomposa, regina de les arts y dels mars, torsava suaument, vora l'espill de l'aigua encantada, el seu cos graciós, ungit per l'oli y les aromes de tants sigles, tota entregada al bes rosa y violeta del minut. L'esguart abarcava desde 'l Molo, blanch y resplandent com un perfecte cristall salí, vora la blavor externa, fins ei primer pont del Gran Canal, fins al Palazzo Cavallí, randa de pedra verda y gris, teixida al sigle quinzau, dirias que per les mans tremoloses d' una padrina, qui hagués massa temps contemplat, al fons del misteri marí, l'enroscament y l'allargament elástich de

les algues. Entre aquets límits, la teoria dels bastiments se desenrotllava com una música exultant y sensual. Sobre les vegetacions obscures del Jardí Reyal, ovirava 's el front rosaci del Campanile. Més ensá, a i estretejar-se la canalía, comensava la població erecta dels pals d'amarra, coronats d'una lley de cabota, pintats de blanch, de blau y de roig, ó d'or y de negre, de dos en dos, de tres en tres, sempre doblats pel miratge, damunt l'espill líquid, com en un joch de fantasmagoria. Damunt, els palaus ab sos murs verticals, bordats de portalades y finestrals y columnes y festons y cornises y balustrades y arabeschs fins l'aigua, que 's fa á son peu una mica humil, fosca, tremenda, gemegadora, de tendresa y de voluptat pera lleparlos ab llengua oblícua y traidora, treballant en la obra de mort, ab el petó corrossiu de la humitat aguda y de la corrupció delicada. El palau Guistiani, el palau Tiepolo, el gòtich de Contarini-Fasan, que l'hora tornava indecís y sotil com una trenyina; el palau Ferro y el palau Fini vora 'l campo di Santa Maria Zobenigo; el palau de Corner della Cá Grande, vast y poixant, com la realisació de l'ensomni d'un mercader, vingut de son derrer viatge á l'Orient ab el ventre de la nau desbordant de drogues y precioses mercaderies; el palau Barbaro, acomplit com un joyell; y més enllá del palau Franchetti, l'iglesia de San Vitale, neoclássica, freda y exquisidament artificiosa, donant ja á les torsades pedres, ab una sort de deliri lúcid, el pressentiment de lo barroch. Y el Gran Canal sospirador, sota les lliscadores góndoles negres. Y, á l'altre banda, allí mateix, vora la punxa de la Duana de Mar, vora la esfera d'or, coronada pel panell simbólich de la Fortuna, la meva iglesia, la preferida, la alta, la mes besada, la mes nacrada per la llúm ab l'harmonia inefable de les verticals y de les volutes generosament recaragolades, tota geométrica y tota femenina alhora á l'ensemps sólida y marinera.

miracle de gracia y espill de noblesa, prodigiosament religiosa, y prodigiosament racional. Tot aixó, en aquell moment exquisit del dia, a l'última fulgor de la tarda de primavera, se confonia un poch, s'entreteixia y transfigurava, agermanant els colórs, entrecambiant tornassols y brills enviantse les coses germanes del lluny al lluny, els seus reflexes, talment com si s'enviessin somriures, vibrant una mica totes plegades, aixís una mantellina transparenta al pas de l'oreig. Y desde cada pedra, desde cada fines tra, desde cada duomo, cada columna, cada cornisa, cada balustrada, cada góndola, inquieta, cada llusor, la gloria ancestral cantava un himne de records nobilíssims exalsant la riquesa, el geni, la poixansa, la joia. Y aquella bellesa sobirana, pesava tan dolsament, tan terriblement sobre 'l cor, que 'l cor ne defallia... Però hi havia un miserable geperut, al pórtich de Santa Maria della Salute.

D'enllá, de darrera el reyal jardí de la plassa de San Marco y de la Piazzeta, venia en onades vagues y enormes la remor de la multitud, agitada per la sacra febre del saber y del plaer. Aquest any ha estat pera l'Italia any de festes, y el mes d'abril abocá sobre la ciutat de l'Adriatic, torrentades de sensuals pelegrins, fills de tot el mon, escampats per un temps de la mesquina cotidiana, portats furiosament vers la bellesa per un moviment de llibertat. Totes aquestes gents venien ab un ensomni erudit y voluptuós. Totes volien mossegar, per a sentirse'n damunt la llengua y á les juntures dels llabis la sabor, les fruites mes ensucrades de la Cultura. Barrejantse ab la munió veneziana, ja d'ella remorejadora y vibrant, aquestes gernacions se distribuïen pels carrerons,, com á rius grassos, desembocaven en les plasses monumentals ab un onejar de marina, y, á punt de crepúscol, se feyen lentes y sospirantes, obrint el pit y la reveria al primer halit vespereti que semblava duguessin de lo alt á l'ombra de les ales obertes,

les voladurries de les colomes. Es l' instant en que les juvenenanes del pobie, solidas de sos obradors, passejen enlassades de dos en dos a l' ampar deis pórtichs, peonejantse, acarontanse, juntant i or incendiat de les cabaleres, fent martellejar les xancieles de taló lliure sobre les vastes lloses de marbre pur. A son costat, les hermoses viatgeres vingudes del Nort son totes pàlides, com les roses blanques vora les roses de roch, pero en la seva carn láctea els fils blaus de les venes se tornen mes dolsament transparentats. N' hi havia, d'aquestes viatgeres, que tenien els ulls de color igual al de l'aigua de la llacuna. N' hi havia que tenien les temples suaus i colorades ab el rosat del Campanile. Hi havia les joves noblíssimes de l'Anglaterra qui posseïxen a la seva patria vuitanta castells y setcents cavalls d'estirpe sens mácula, y que no se 'ls hi acaba 'l viatjar al compás del desitg. Hi havia les milionaries de l'altra banda de l'Occea, qui son tant altes y trepitgen tant dur, y que 's deixen la gorja núa com la d'una dogaresa, y celen, envoltant el tornell, un triple cercol d'esmaragdes. Hi havia les alemanetes de quinze anys, vestides de blanc y de transparencies ab les cintures blanques qui onejen reposadament, á cada onada de respir. Hi havia les dames de París, ab els ulls pintats; y les cortisanes també, les cortisanes de nom sonor y famós com el d'un combat, de nom que, ell tot sol, basta á encendre les passions al lluny, aixís la fogaina d'un centinella dalt d'una montanya. Y les cantatrius qui gronxen la nostre sanch, com se gronxa un nin. Y les ballarines, qui saben del ritme y del salt, qui son agitades y numeroses... Però hi havia també un geperut, al pórtich de Santa Maria della Salute.

En aquesta estació les modes d'habillament femení comensaven á esser una ténua máscara de nuditat, una mescla d'encís ingenuu y de sabiduría perversa. Estatues viventes, les beutats deixaven modelar son cós, y, de son cós, la melodía, per les estofes alhora pesades y subtils,

que fan al marxar com una carícia onejanta. Els tronchs perfectes, ja sense liás, aspiraven aires y maies, ab una perfecta beautut. Florien les nuques odorantes, amigues de l'oreig y del sol. Els brassos nús trascendien, a través la muselina traslucida, les seves roses y l'ambie de les munyeques, i el blau indecís de l'altre banda del colze y l'ombra fera de les axiles. Capells folls guarnien les testes folles com pera un Carnaval bigarrat y llicenciós. Les puntes veneziannes, abans de ferse escuma sobre la carn de les renovades Afrodites, havien cascadejat tumultuosament ais aparadors dels grans magatzems dau-rats, vora les sedes de l'Orient, vora 'ls tuls teixits ab filagarses de nit ó ab filagarses d'aurora ó ab filagarses de raig de lluna vora 'ls admirables joyells, antichs, esculpturats y pesats com la prora d'un navili ó lleugers y tenuissims com el mateix desitg. Pera la gorja d'elles havien arrodonit artistes experts les boles d'ambra clar, enfilantles ordinadament, segons proporció, totes en escolta de la més gran com d'una regina les seves dames d'honor; ó polit els corals vivents que florien, abans, arboris, en la gran calma de les profunditats nadiues. Pera els dits afinats ó per la capelleta ahont elles separens els sins, uns altres artistes esculpien, en el coral mateix ó damunt el dur beril, camafeus acabats, ahont es figurada la hórrida testa de Medusa ó el perfil altivol de una emperatriu romana. Y enllá á l'altre banda de la llacuna, al solitari Murano, ornat de xiprers, pera que 'l cristall floreixés en beires dignes dels llabis d'elles, ó en espills ahont se pogués enmirallar la seva hermosura, ó en llanties que vessessin amorosament la claredat sobre 'l seu front, ó en flors y monstres que assaciesin sos anhels infantívols i la seva necessitat sempre renascuda de prodigis, el Pare Foch brincava joyosament de les fornals crepitantes se retor-sia en espasmes de creació, y cantava á través de ses mil flames com un orga á través de sa tuberia. Cantava una cansó triomfal: el Laude de la Dona y de la Vida., de l'Albir dels homes



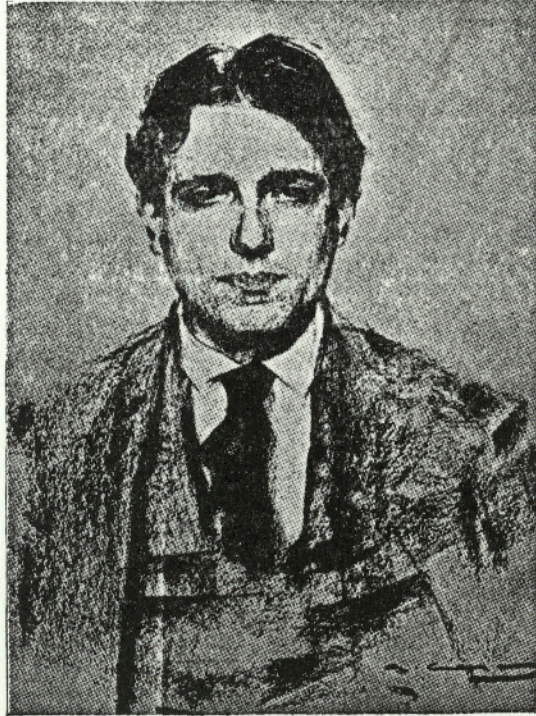
y l'acomplida obra d'Art... Però hi havia un gerut al pórtich de Santa Maria della Salute.

¿Quants enamorats s'amagaven al sí d'aquelles munions, quantes passions obertes ó clandestines, pures ó criminals, totes exaltades, totes vicioses, totes tornades més intenses ó melancòliques mes divinament, al contacte de tanta historia y de tanta febre? ¿Quantes boques s'unien, sots l'ombra discreta ó en l'ubriagament meridiá, quants juraments s'interrompien pel cristallí sonar de les hores y son caure á la mar desde 'l campanile punxagut de San Giorgio Maggiore? ¿Quants homes ilustres, gustadors superbs del vi ubriagant de l'humana floria se confonien també en l'anónim fluir, quants alts vivents, sabis per haver espremut, com d'un ramí entre les mans, tots els suchs rojos de la victoria? Acás la marchesina Morozzo, escapada á la monotonia mundana de Bolonya, celava allí el principi d'una nova empresa y aventura, exasperadora de les trompetes de la fama. Acás Jacques Emile Blanche, en l'aula quieta d'algún palau, treballava sense fadiga entre un ram de flors, y un llebrer, en el retrat d'una duquesa d'Escocia. Acás un Lord Avebury, apoyava en aquell moment, á la columna de granit sustentadora del Lleó alat, el front noble cobert d'un barret de palla á lo segador y coronat dels rulls candidíssims, baixant fins el mantell de tricot que abriga la espatlla robusta. Acás Strauss, el músich, damunt els coixins d'algún hotel opulent, fumava cigarretes indianeas ab el poeta Hofmansthal, caminant encara, ab fina inteligencia d'home d'afers, una «Elektra» nova, pera enfolir eis públichs ab els desgarraments de la fatalitat y de la mort. Y darrera aquestes ombres de l'avuy, una mica pálides, s'alsaven les ombres de tots els pelegrins d'ilusió que consagra- ren á Venezia el llur ensomni, y allí vestiren els membres incorruptibles dels pensaments sobirans ab el mantell blanch y vert, color de marbre y de llacuna, desde Albert Dürer y Theotoculi fins á Lord Byron y Richard Wagner. Y

s'alsava el passat tot, quan els carnivals y les biblioteques, quan les Noces del Dux ab la Mar, y les Noces deis Pintors ab la llum; quan cada nit d'estiu, baixaven dels oberts convents fins la Piazzetta els chors de les monjes impures pera melodiosament cantar, y, á la lluna, tota Venèzia lliscava en les góndoles pel Canal escoltant la música arrobadora... Però hi havia un geperut al pórtich de Santa Maria della Salute.

¡Santa Maria della Salute, iglesia preferida, iglesia meva, iglesia octógona, bastida segons el somni de Polífil, clàssica y apassionada, sòlida y marinera, vertical y caragolada, graciosa y noble, uniforme y nacrina, religiosa y racional! Deu te benehesca. Santa Maria della Salute, perque l'història de ta fundació es la que va gorir la meva ànima de l'angoixa ab que la torbava l'antítesis entre la gloria del mon y el dolor del mon, entre la Cultura y la Pietat, entre la Civilisació y la Justicia! Tu ets marmoria y pura, pero tos fonaments, Santa Maria della Salute, arrenquen també del mal... Corrien els comensaments del segle XVII y la pesta flagellava Venèzia. Els gran horrors eren ja vinguts, quan els piadosos venezians feren ofrena á la Madona, que si'ls aliviava y goria de la malvestat, bastienli una tan bella casa que fos admiració y exemple pera les generacions presents y futures. La Madona misericordiosa oí son clam, y 'l segle tot just mitjansava quant l'insigne Baldasare Longhane terminá l'acompliment del vot. Aixis la bellesa mes pura pot naixer del fons de la mateixa miseria. Aixis el dolor del poble se muda en noblesa pera el poble. Aixis, llavors y sempre, s'alsa la Cultura del sí de dolor transfigurat. Aixis, mes dames y senyors, els pobles mes humiliats poden encara trobar sa redemció en Jochs de flors, en jochs de poesia y de galanía. Y es la miseria hórrida dels geperuts de l'avuy que 's tornarà demá nou miracle de la civilitat humana, y florirà en la útil, altíssima inutilitat dels palaus y els temples sumtuosos, com ara la vostra Catedral, gironins, y com la meva Santa Maria della Salute.

He dit.



*El present discurs fou pronunciat per Eugeni d'Ors, en tant que president del Jurat dels Jocs Florals de Girona, el dia 1 de novembre del 1911, al Teatre Principal. Fou publicat per primer cop per la impremta del DIARIO DE GERONA, 1911. XVI pàgs. 21 cm.*

**A cura d'Enric Prat i Pep Vila  
Girona, hivern del 1984.**

**Dipòsit legal: GE - 620 - 1984**

**Edició de 75 exemplars**

**Exemplar**

**Nº 000042**